

OUTSOURCING A VÁLSÁGKEZELÉSBEN I. — ZSOLDOSOK

Szerző áttekinti a hadviselés kiszervezésének, a for-profit hadviselés és a zsoldosmozgalom történetét, felvázolja a köz- és magánszféra határán mozgó magán biztonsági és katonai cégek által megjelenített dilemmát.

A cikk keresi továbbá a választ arra a kérdésre, mennyire illeszthetőek be a katonai válságkezelés, és állami pacifikálás eszközei közé a magán katonai vállalatok, és összességében milyen hatékonysággal látják el feladataikat. Továbbá kitér arra, milyen tágabb keretbe illeszkedik a háborús tevékenység magánosítása.

Szerző a dolgozat második részében a 2011. szeptember 11. után bekövetkező új jelenségeket vizsgálja, a hagyományos outsourcingot összehasonlítva a XXI. századi (afganisztáni és iraki háború) előtti és utáni fejleményeket és elhelyezi a cégeket a nagyvállalati gazdasági térhódítások erőterében.

Cry 'Havoc,' and let slip the dogs of war;
That this foul deed shall smell above the earth
With carrion men, groaning for burial.
*William Shakespeare*¹

A XXI. században a hírekben változó kontextusban, de egyre többször jelentek meg a „zsoldosok”. A tudósítások szerint jelen voltak Afganisztánban, Irakban, Líbiában, Szíriában, részt vettek az afrikai konfliktusokban és számos ország alkalmaz külföldi hadi-harcászati „szakértőket”.

Jelen tanulmány célja leírni és megvilágítani a harctéren és válságövezetekben alkalmazott zsoldosok tevékenységének megváltozását és annak okait.

A háború jelensége diverzifikált erőforrásigényéből következően nem kizárólagosan állami tevékenység. A hadseregek az ókortól kezdődően igénybe vették a magánpiac és egyéb fizetett idegenek segítségét, mind személyi, mind haditechnikai vonatkozásban.

Az igénybevétel egyik formája a kiszervezés (outsourcing), amely eredetileg a magánvállalatok esetében egyes tevékenységeik szervezeten kívüli végrehajtását jelenti. A jelenség a piacról szivárgott be az állami feladatmegoldás eszközei közé, a közhatalommal bíró állam, ugyanis alapvetően idegenkedik hatalmának dekoncentrációjától és nem mond le a háború jogáról [2].

A tényerés során a hadsereg és az irányító politika felismerte, hogy bizonyos szempontok alapján a hadsereg eszközeit, működési feltételeit és akár hagyományos feladatát elvégző személyeket a magánpiacról is beszerezheti. A szempontok változatosak, az emberanyag képzett, fegyelmezett és lojális, időben és mennyiségben rugalmasan rendelkezésre áll, kiképzési igénye nincs vagy elhanyagolható, ezzel kíméli az értékes hazai humán erőforrást. Hadijogi szempontból korlátlanul bevethető, a felek között szabályozott magánjogi szerződés van, a politikai kommunikációs térben a kapcsolat tagadható, ugyanakkor a megbízott haderő – optimális esetben – minden szempontból alkalmas komplex válságkezelési feladatok ellátására.

Fenti szempontokból következően a kereslet tértől és időtől függetlenül létrehozott egy sajátos piacot és annak áruit; az eladható katonai szaktudást, erőt és eszközöket.

A hadviselés története során, a technikai fejlődés ellenére soha nem nélkülözhetette az embert, bár a szerző megjegyzi, hogy egyre fokozódó erőfeszítésekkel próbálják kiküszöbölni.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

A katona – legyen bármelyik korszak terméke – speciális jogviszonyban levő munkavállaló, tevékenységének állandó eleme, hogy döntési szabadsága és alapvető jogai egy részéről lemond és elfogadja, hogy kötelessége életét is áldozni.

A katonai tevékenység intézményi kerete a hadsereg, ennek szervezési elvei alapulhattak a (kényszer)sorozott vagy önkéntes (szerződéses) toborzáson, a katona lehetett aktív vagy tartalékos, hozzáállása szerint hivatásos vagy profi.

A szakirodalmi motivációs vita eldönthetetlen, a sorozott katona léte mögött az állampolgári kötelesség ethosza húzódik, a hivatásos katona az állam stabil fegyveres erejét képviseli, a profi ettől annyiban különbözik, hogy minőséget képvisel [3].

Díjazása szerint a katona lehet szerződéses vagy zsoldos, de a kor színvonalának megfelelő fegyverzet kezelése, a kiképzés összetettsége, a feldúsult tudásanyag mindig teljes embert kíván. A magas és folyamatosan növekvő sztenderdnek való megfelelés csak kellő motiváció útján valósulhat meg, ennek – egyik – legjobb eszköze pénz.

A fent említett vita során élő a kérdés, hogy míg a piaci logika mentén az önkéntes és fizetett katonától megfelelő teljesítmény várható, milyen morállal rendelkezhet a sorozott állomány. Megjegyzendő, hogy a sajtóban tévesen illetik a zsoldos jelzővel a nemzeti, reguláris, önkéntes haderőt a zsoldos jelzővel.

Az outsourcing intézménye egyszerre kerüli ki és válaszolja meg a kérdést, a pénzt nevezve a legjobb motivációs faktornak, támadást intézve a tradicionálisan állam és állampolgára között fennálló védelemre irányuló jogviszony ellen.

Az elmélet legjobb próbája a gyakorlat; szikár tény, hogy a pénzért vehető fegyveres szolgáltatás hagyományos formája a zsoldos intézménye, amely végigkíséri a had- és rendvédelem történelmét az egész világon.

Az ókori Kelet nagy birodalmi a sorozáson alapuló hadsereg-szervezési elv miatt még nem kényszerülnek zsoldosok toborzására, az első említés elég korán, Dávid király fizetett krétai testőrségéről esik. A zsidó törzsek is jeleskedtek a zsoldosmesterségben, az egyiptomi Újbirodalom zsidó zsoldosai Jeb erődöt is védik. Tömegesen először Dareiosz király fegyvernemekre osztott hadseregében jelenik meg a görög zsoldos nehézgyalogos, majd egységeik a görög városállamok bonyolult diplomáciai harcának állandó szereplőjévé válnak. Nagy Sándor makedón hódító i.e. 333-ban vívott csatájában 15.000 zsoldos szolgált seregében, annak egyik alapelemét jelentve.

A zsoldosok feletti parancsnoklás ellentmondásai meg is mutatkoztak az utasítási láncban; mivel emberei felett a zsoldosparancsnok gyakorol tényleges hatalmat, utasításokat adott, büntetett és jutalmazott, a koncepció lényegét jelentő pénz is rajta folyik keresztül [4].

Az ókori Róma köztársaságában a zsoldosok foglalkoztatása kevésbé népszerű, de a görög harcosok az általános kedvezőtlen vélemény ellenére itt is jelen vannak.

Terminológiaiag a hivatás katonát a mercenarius szóval jelölték, amely alkalmazottat, szolgát és szerencsevadászt¹ is jelent. A szó továbbélt az angol mercenary, a francia mercenaire, és az olasz soldato mercenario alakokban, később vagy az olasz condottiere, a német Söldner válik bevetté. A magyar zsoldos szó a németből származik, a zsold jelentése a legénységi állomány katona illetménye [5].

Fogalmilag a zsoldos kifejezetten a hivatásos katonát jelölte, akit nem saját országa fizet, hogy idegen országban harcoljon [6], illetve az általános hadkötelezettség előtt hadkiegészítési mód alapján szolgáló katona [7].

Változást a császárkorban az augustusi hadseregreform hoz, felállításra kerül a pretoriánus gárda, mint elit zsoldosegység, majd modelljét követi a hadsereg is. Ennek következménye, hogy a hadsereg a légióházadások útján függetlenedett a politikai vezetéstől és saját pozíciójából is elég erős érdekeit érvényesíteni. A katonacsászárok korában már egyenesen csapataikkal szereznek meg posztokat.

¹ soldier of fortune; az angol nyelven egyszerre szójáték is, a *fortune* jelent vagyont és szerencsét is.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

Ezután mintegy ezer évre leáldozott a zsoldos-hadviselésnek; a katonáskodás idő- és pénzigényes jellege miatt a nemesek kiváltsága lesz, létrehozva a lovaghadserget. A nemesi réteg azonban hajlamos politikai szándékait elegyíteni, így a szentföldi háborúk újra megteremtik az igényt a fegyelmezett, hatékony és főleg csendes alkalmazottakra.

A zsoldosság felfutása a pápai államhoz köthető, amely a XV. századtól közrangúakat is szolgálatába állít, majd további lökést ad az itáliai városok növekedésével járó belső és a közöttük futó kereskedelmi utakat érintő külső védelmi igény. Fel kellett ismerni, hogy a lovagsereg sem moráljában (sarcol), sem hatékonyságában nem felel meg a feladatra (a zsoldossereg legyőzi). Condottiere-nek elszegődni így virágzó üzlet, de moráljuk hullámmzó; hajlamosak a magasabb díjazásért elhúzni a háborút és tétnélküli ütközeteket vívni. Niccoló Machiavelli „A fejedelem” című munkájában leírt szavaival;

„Szeretném megmutatni, milyen szerencsétlen ezeknek a seregeknek a használata... A zsoldos és a segédhaderő veszélyes és felesleges; aki zsoldosok fegyverére alapozza uralmának biztonságát, nem lehet annak soha nyugalma, mert egyenetlenkedők, törtető, engedetlenek, hűtelenek, barátok közt hetvenkedők, az ellenséggel szemben gyávák; istent nem félik, emberekkel szemben adott szavuk nincs, s ha késik a cselekvésük, ezzel csak a biztos romlás késik, békében ők fosztanak ki, háborúban az ellenség.” [8]

Machiavelli szavai pontosan jelzik a fő dilemmát a zsoldosok bevetésével kapcsolatban. A művel kapcsolatban nem szabad elfelejteni, hogy a szerző száműzetésének idején keserű tapasztalatai alapján írta, jelentőségét bizonyítja, hogy meglátásait a jövő eseményei is igazolták.

A zsoldossereg, mint entitás, sajátos hadszervezet alapján működött és működik ma is. Jelentősége, hogy a felállítás folyamata – noha a toborzást hivatásos katonák végezték – teljesen a magánszférában folyik. A sereg ráadásul nem nélküli az célszerű demokrácia kellékeit, a sereg ugyanis maga választja kapitányát, minden további (szerződés-kötés, fegyelmezés, szervezés) az ő felelősségi körébe tartozik. Érdekesség, hogy emellett a zsoldoskatonáknak maga gondoskodik élelmezéséről és felszereléséről.

A zsoldosok azonban – megannyi azonosságuk ellenére – nem szakíthatók ki koruk közegéből.

Az arisztokráciára alapozott hadseregek erős riválisa volt minden kisebb költségű és hatékony megoldás, ellenszenyüket tüzelve, hogy ezek állománya általában alacsony sorból származó katonákat tömörített. Az alternatíva ideáltípusai az angol számszerű íjász (longbowman) és a kontinentális muskétás (a puszkapor elterjedése után) mint az olcsón, drillel egyszerűen kiképezhető, feláldozható, de főképpen nagyon hasznos katonáknak.

A zsoldoscsapatok szervezete is a hatékonyságot szolgálta, egy helyettes hadnagy, valamint néhány őrmester könnyen eligazgatta a bérelhető egységet, amely bérlete lejártával elcsapható volt. A zsoldoshadsereg alfája és omegája a díjazás kérdése; a megbízó területén kizárólag a csapatok állandó alkalmazása volt biztonságos, ellenkező esetben azok zabrállással szereztek ellátmányt.

A Német-római Császárság is felismerte a zsoldossereg előnyeit; fegyelmezett, a belpolitikai viszonyoktól és a törvényektől függetlenül mindig, mindenhol, bármennyi időre bevethető, ellentétben a lovagsereg körülírt jogaival és kötelezettségeivel.

A teljes áttérés azonban nem történik meg, a lovag-, a zsoldoshadsereg és a milícia csapatok együtt léteznek egymás mellett. Ennek fő oka, hogy az uralkodó előtt lebegett a zsoldosok által megdöntött megbízók példája, ezt elkerülő célravezető volt a konkurens szervezetek fenntartása az „oszd meg és uralkodj” elv alapján.

Az arisztokrácia a versenyben a túlélést választva elsajátította a modern zsoldostaktikát és sajátos „rangpiacot” hozott létre, ötvözve a hagyományt és zsoldosetikát [9].

A zsoldoslás eközben új fejlődési lépcsőt ér el, az üzleti körök brókerként fellépve szerződtették és kölcsönözték ki őket, valamint az itáliai németalföldi, angol, spanyol zsoldosok helyett „divatba jöttek” a vallon és svájci katonák. Később utóbbiakból kerülnek ki a vatikáni Svájci Gárda tagjai is.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

Hazai vonatkozásban elmondható, hogy a magyar állam I. Istvántól kezdve ismeri és használja a zsolddal és birtokkal jutalmazott hivatásos katonákat. Sőt, a magyar katonák Nagy Lajos nápolyi hadjárata után Európa-szerte keresettek lesznek, Toldi Miklós zsoldosvezér, a pápai államot (is) szolgáló fehér csapat kapitánya. A pápai zsoldossereg 5.000 fős állományából ekkor 1.600 fő volt magyar nemzetiségű.

A Hunyadi család az ingatag belpolitikai helyzetben jó hasznát vette a nemesektől való függetlenséget jelentő segédcsoportoknak. Hunyadi János az 1470-es években még 10.000 fő zsoldost foglalkoztat, ez az 1480-as évekre 20-30.000 főre kúszik fel. (Összehasonlításképpen a teljes mai magyar haderő összlétszáma 25.660 fő [10])

Hunyadi Mátyásnak is először meg kellett fegyelmeznie – vezéreiket kivégeztette – az ország területén működő cseh zsoldosokat [11], mielőtt felépíthette Fekete Seregét. A sereg leginkább külföldiekből (cseh, lengyel, német, román) épült fel, és heterogenitása ellenére példás harctéri fegyelmezettséggel működött négy fegyvernemre (nehéz- és könnyűlovasság, gyalogság és tüzérség) osztva. Költségei a 480 ezer akkori forintot is meghaladták, Mátyás a magas költségek mellett igyekezett is visszaszorítani a harácsolást, önkényeskedést, kifogva a szelet az ellenzők vitorlájából.

Halála után a sereg zsoldfizetés nélkül feloszlik és szétzúlik, korábbi kapitányuk Kinizsi Pál Halászfalunál szétveri őket, mindössze 8.000 fő marad együtt. A csapatot a török elleni küldetésre ellátmány nélkül küldik, az rabolni kezd, és a vádakat beigazolódni látva a nemesi hadak 6.000 főt megölnek közülük.

Machiavelli szavait látszanak igazolni Magyarországon az 1551-es erdélyi bevetés és a 1604-es Bocskai felkelés idején a zsoldosok viselkedése; Martinuzzi Györgyöt Ferdinánd király felhatalmazásával a támadástól rettegő Castaldo olasz zsoldosparancsnok alvinci kastélyában imádkozás közben megöli, majd 7.500 fős seregével elhagyja a tartományt, később a császári zsoldban álló hajdúk állnak át Bocskai mellé.

Külön problémát jelentett, hogy az idegen zsoldosok hazájuk higiéniai szokásai szerint éltek, gyakran járványokat robbantva ki a magyar területeken.

A XVI-XVIII. században az állam magába fogadja a zsoldosmozgalmat, állampolgárait külön adózási rendszer bevezetéséből fizeti és tovább él a külföldiek szerződötési hagyománya is, az új kor legjobbjai a német zsoldos Landsknechtek. Az új harcmodorral bíró, szervezett, felkészült egységek visszatérő problémája a fegyelem, amelyet olykor csak kegyetlen fizikai kényszerítéssel és közkatona bíróságokkal lehet kikényszeríteni. A fegyelem ingadozás egyik oka a gyenge fizetési fegyelem is, ami állandó alkudozások, és létszámhamisítás mellett folyamatos fosztogatáshoz vezet. A szerzett javak elosztását a zsákmánymester felügyeli, továbbá megjelennek a szervezők, közreműködők, közvetítők, ügynökök.

A katonabrókerek közül kitűnik Wallenstein, aki a 1618-1648 közötti harmincéves háború idején korát megelőzve létrehozta a katonai magánvállalkozás modellértékű ösét. A kölcsönös hitelfüggésen alapuló üzleti vállalkozás csúcsán Wallenstein a hadviselés minden fázisából hasznot tudott lecsípni. Igaz, eközben Németország 10 milliós lakosságának a fele elpusztult.

A modell ereje azonban kétségtelen volt, csak a francia forradalom után bevezetett általános hadkötelezettség hozott létre versenyképes szervezetet [12].

A csökkenő tendenciát mutatja, hogy a porosz hadsereg létszámából 1740-ben 2/3 volt zsoldos, ez az arány 1780-ra 2/5-re esik. A zsoldosok korlátlan bevetését ráadásul gátolja a nemzetközi jogi előírások szigorodása.

A XIX. századra megtört a fejlődési dinamika. A nagyhatalmi logika mögé a feleslegből táplálkozó állami tulajdonú tőke állt, amely modern, könnyen irányítható, engedelmes seregeket akart [13]. A folyamatos technikai fejlesztések pénzigénye humán oldali megtakarítást írt elő, előtérbe kerül a parancsszóra felálló sorozott hadsereg. Az állami hadseregben eltűnnek a korábbi autonómikus elemek, minden folyamategység mögött előírás áll; minden férfi katona, kötelességük harcolni, a toborzás, szállítás, ellátás, harceszközök biztosítása állami feladat.

Amint az egység elvégezte feladatát, visszazállításra került kiállítási körzetébe, majd folytathatta – kötelező gyakorlatokkal – terhelt polgári életét.

A XX. század elejére kikristályosodott a hadsereg szervezés új alapja, készen állnak a nagy háború haditervei, a terepasztalon modellezett koncepciók.

A tervek alapján felépített állami–hadi gépezet magában hordozta az első világháború kirobbantását, a béke fenntartása iránti erőfeszítések elenyésztek a konfliktusokra felépített szövetségi rendszer szövedékében. Az egybefonódó érdekek több évtizedre állami monopóliummá tették a háború intézményét, annak minden következményével együtt [14].

A modernizmus első nagy mérföldköveként a világháborúk hihetetlen mennyiségű katonailag kiképzett és harcban kipróbált embert hagytak maguk után, akik közül sokan nem is értettek máshoz.

A két viláégés következményeként két ellentétes szellemi tendencia hatott Európában, folyamatos dilemmát okozva. Az idealista álláspont szerint a volt gyarmatokat önfejlődő pályára kell állítani, míg a realista szerint a – hidegháborús logikának megfelelően – a befolyási övezeteket bármilyen eszközzel meg kell tartani, ennek leghatékonyabb módszere a fegyveres érdekérvényesítés.

A némileg módosult realista álláspont győzelmeként az 1960-as évekre a harmadik világban létrejött az igazi „private military” világa.

A kezdetben titkos műveletek koordinálását konspirált zsoldosbörzék és zsoldosügynökségek végezték, a fedőcégek által álnéven végzett tevékenység mégis megjelent a médiában. A világ megismerte a „Les affreux” (A borzalmasok) társaságot, és olyan gáncsnélküli zsoldosvezér úriembereket, mint a kínzásairól híres Trinyuer ezredest, Roger „Fejlövés” Faulquest, Jean Schramm-ot, Bob Denard-t, Callan „ezredest”, Alastair Wicks-t, Michael „Őrült Mike” Hoare és „vadlibái”-t - aki annyira nem volt örült, hogy ne ő tárgyalt volna pénzügyekben [15], Heinz-Siegfried „Kongó” Müller, „a nevető gyilkos”-t és Rolf „Biafra” Steinert [16].

Müller az 52-es kommandó parancsnoka volt, aki korábban a Wehrmachtban és Koreában szolgált, és Afrikát a bolsevizmus elleni harc terepének tartotta.

Rolf „Biafra” Steiner szintén a Wehrmachtban kezdte pályafutását majd az Idegenlégió után Algéria, Kongó, Biafra következett.

A csapatok java leszerelt katona, köztörvényes bűnöző és háborús bűnös volt, ideális olyan egészséges klímájú bevetési területekre, mint Angola, Belga-Kongó, Benin, a Comore-szigetek, Csád, Madagaszkár, Nigéria, Rhodézia (a mai Zimbabwe), Szudán, Uganda.

A havi zsold 800-2.000 akkori amerikai dollár között változott, a pénz forrását gondosan elrejtették. Ideológiai háttérük a szokásos „pénz az első” elven túl kiegészült a Wehrmacht és a francia Idegenlégió gyarmatias, rasszista ideológiájával.

Ez a rasszizmus gyakran gyűlöletbe fordult, és a zsoldosok tevékenységét nem korlátozták emberiességi megfontolások, a „terület megtisztítása” során napirenden voltak a razziák, tisztogatások, vérfürdők, tömeggyilkosságok, ember vadászatok, hogy a vadállatoknak otthagytott sebesülteket és a szuvenírnék kifőzött koponyákat ne is említsük. A cselekmények áldozatai voltak a nők és a gyermekek is, valamint az őket ért támadások után a „tanácsadók” gyakran statukákként példát emberi fátylakkal.

A csapatok felszereltsége a terephez igazodott, a csapatszállító terepjáró teherautók mellett létrejöttek a „technical”-ok, a felfegyverzett terepjáró dzsipek és a fosztogatás kellékeivel speciálisan felszerelt járművek. Az egyes lövész a nagy hadseregekben szokásos olcsó kézfegyvereket használt [17].

Nem véletlen, hogy a művelési területek a népiirtások jegyzékében előfordulnak és az időpontok is kínos egybeesést mutatnak, mintegy 6.744.000 fő (nagyon mértéktartóan) becsült összáldozattal [18].

Az afrikai hadviselés szorosan kapcsolódik a gyermekkatonaság intézményéhez is. Bár az ENSZ BT számos határozatot hozott a kérdésben [19], a világon mintegy 500.000 gyermekkatonából 300.000 Afrikában található, ebből 100.000 ma is aktív. Ők általában árvák, koruk hét évtől tizennyolcig terjed. A nagyon fiatalok (10 év alatt) kémként, teherhordóként, futárként, szakácsként kezdik és fejezik be, mert gyanakvást keltő tevékenységükkel minden civil célpontra tesznek [20]. Az önálló akarattal nem bíró gyermekeket általában elrabolják, „betörlik” és erőszakra trenírozva bevetik valamelyik konfliktusban, gyakran éppen ismerős falvak ellen. Másoknak ez az egyedüli munkalehetőség az éhenhalás ellen. Amint alkalmasak fegyver viselésére (értsd: elbíriák azt) kiképzést és fegyverzetet kapnak. Az elismerést szomjazó gyermekek jó katonák, olcsók, engedelmeseek. Némelyeket halálosan megfenyegetnek vagy „varázserővel ruházzák fel őket” a golyók ellen [21]. A lányoknak a harci cselekmények mellett gyakran szexuális szolgáltatásokat kell nyújtaniuk, „férjhez adják” őket a katonákhoz, esetleg a harcot fedező bevétel érdekében eladják vagy prostitúcióra kényszerítik őket. A nők megerősöskölése egyébként bevett fegyverre lett a térségben [22]. A külföldi érdekek biztosítása és a gyermekkatonák karrierje miatt erős a kapcsolódás a zsoldosok világához, ugyanis a gyökértelen, képzetlen, eldurvult „veteránok” előszeretettel művelik tovább szakmájukat, növelve az utánpótlási bázist. Megemlítendő érdekesség, hogy a 18. életév előtt néhány, magát civilizáltnak tekintő ország (Kolumbia, India, Izrael, Nagy-Britannia, Peru) is besoroz vagy használ fiatalokat [23].

A zsoldoslásnak azonban természetesen van jogi kiskapuja, a fizetés ellenében harcoló idegenek a hadrend részévé válnak. Bár a konzervatív tipológia szerint sem a légió, sem pl. az izraeli Mahal2000 nem tartozik a zsoldos-intézmények közé, mégis jelentőségük, a zsoldos-utánpótlásban és katonai téren játszott szerepük indokolja említésüket.

Klasszikus példa a francia Idegenlégió, említhetjük a spanyol megfelelőjét, a brit szolgálatban álló gurkhákat és a mexikói Oaxaca és azték indiánokat [24].

Az Idegenlégió (Légion Étrangère) a hadrendbe állított zsoldosok legnagyobb szervezete, mert „politikai szempontból mindig egyszerűbb lesz külföldi katonákat veszélyes helyekre vezényelni.” Keletkezése 1831-re az algériai hadjáratra datálódik, amikor a Franciaországban levő sok menekültből hadsereget szerveznek a gyarmati érdekek védelmére. Ez az elégedetlenek elmozdításával stabilizálja a belső helyzetet és létrehozta a „dárdahegyet”, mely kíméletlenül mészárolva-fosztogatva végzi az úttörő munkát a francia reguláris hadsereg előtt.

A légiót körüluggi egyfajta legendákkal átszótt romantikus pátosz. Az igazság ezzel szemben az, hogy tagjai a kolonializmust szolgálva nehéz körülmények között kevés fizetésért harcoltak. A francia állam cserébe munkát, ellátást, életperspektívát, kalandot és erőszakot, valamint új név birtokában nem adott ki senki a hatóságoknak. Tagjai között – a szigorításig – sok volt a köztörvényes bűnöző és a II. világháború után a náci háború bűnös. Az álnéven való szolgálat jelenleg is lehetséges, 10 év után állampolgárság.

Az Idegenlégió története két nagy szakaszra tagolódik, a „rég” (La Vieille) légióra, amely az 1835-ös Abd el-Kader emírral kötött afrikai béke folytán Spanyolországban vetettek be, és 4.000 főből 400 fő maradt élve.

A légióba visszatérő 150 fő alkotta az „új” (La Nouvelle) légió magvát, amely a „légió hazájába”, Afrikába visszatérve „a pokol különítményei” néven szerez kétes hírnevet. A légió – bár belföldi bevetése tilos – segít a Párizsi Kommün leverésében, harcol Tunéziában, Vietnámban és Szomáliában. Mexikói bevetésében mindenki elpusztul ez a „camerone-i helytállás”, melynek évfordulója április 30., a légió napja.

A légiót tevékenységét a továbbiakban főként Afrikában fejti ki – „A légió Afrikáé” – és története a továbbiakban is elmentmondásosan alakul, némileg meghaladva jelen dolgozat kereteit..

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

A II. világháborúban harcol Németország és Olaszország ellen, bevetik Vietnamban, és amikor a régi zsoldosbetegség szerint az I. ejtőernyősezred meg akarja dönteni a de Gaulle kormányt 1961-ben a reguláris hadsereg leverni a próbálkozást, és központját 1962-ben az algériai Sidi-bel-Abbes helyett a korzikai Aubagne-ba teszik át.

Afrikában 1969-ben Csádban, 1975-ben Dzsibutiban és 1978 Zaire-ban vetik be, ahol erőfölényének köszönhetően teljesíti feladatát.

A modern sereg koncepciójának megfelelően Franciaországban 2001-től megszűnik a hadkötelezettség, újabb toborzási bázist nyitva a légióknak.

Mivel missziós területeken végrehajtandó műveletekhez különleges képességek kellenek, a francia szerepvállalás jelentős részét a légió teljesíti [25].

A spanyol légió (Tercio de Extranjeros – Külföldi Ezred) 1920-ban alakult, hogy a spanyol fennhatóság alatt álló Marokkóban elnyomja az emigráns spanyol lázadókat. Az egység Marokkó függetlenségéig folytatta műveleteit, ma Melilla enklávé kikötőjében állomásozik. Az önkéntesek brutális kiképzésen mennek keresztül, állampolgárságot ők is kaphatnak [26].

A gurkha lövészek 1815-től Nepál, India és Anglia közötti megállapodás eredményeként lettek átvezényelve a brit haderőbe. A gurkha név Gorkha város nevéből származik. Tagjai harcoltak a két világháborúban, szolgáltak Hong Kongban, Malajziában, Borneón, Cipruson, a falklandi háborúban, Koszovóban, Afganisztánban és Irakban. A katonák legendás hírnevük ellenére csak az utóbbi időben kapják meg a brit állampolgárságot [27], és mintegy 25.000 tagjuktól megtagadták a brit fegyveres erőknek kijáró teljes nyugdíjat [28].

Az izraeli Mahal2000 non-profit szervezet, tagjai önkéntes katonai szolgálatot vállaló zsidó vallású „potenciális hadkötelesek”. Ez a besorolás megfelel a sorállománynak, az elhivatottabbak több lehetőség, akár felsőfokú tanulmányok között is válogathatnak [29]

A zsoldosok kérdése és jogi szabályozásának igénye a 1960-as években jelent meg az afrikai államok részéről.

A tevékenység fogalma Genfi Egyezmény 1977-es Kiegészítő Jegyzőkönyve 47. cikkelye [30], a Afrikai Egységsszervezet 1977-es Zsoldosokról szóló Egyezménye [31] és az ENSZ Közgyűlésének 1989-es A/RES/44/34 számú döntésében szereplő meghatározása kis eltéréssel megegyeznek. Ezek szerint a zsoldos olyan személy; akit helyben vagy külföldön toboroztak, hogy fegyveres konfliktusban harcoljon, ténylegesen részt vegyen az ellenségeskedésben; alapvetően nyereségvágyból motivált arra, hogy részt vegyen az ellenségeskedésben; a konfliktusban részt vevő fél ténylegesen anyagi ellenszolgáltatást helyezett vagy nevében helyeztek kilátásba, amely lényegesen meghaladja a konfliktusban részt vevő fél fegyveres erejében hasonló rangban vagy feladatkörben szolgálók javadalmazását, nem rendelkezik sem a konfliktusban részt vevő fél, sem a konfliktusban részt vevő fél által ellenőrzött terület állampolgárságával, nem a tagja a konfliktusban részt vevő fél fegyveres erejének, végül nem fegyveres szervezet tagjaként vezényelték hivatásos szolgálatra a konfliktusban részt nem vevő állam által. Ezenfelül nem illetik meg a harcoló félek és hadifoglyok jogai, és az ENSZ definíciója hozzáteszi, hogy a zsoldos az alkotmányos kormányzat vagy rend stabilitása ellen dolgozik.

Összefoglalva a zsoldos tevékenysége; az adott konfliktusban külföldiek által nyereségvágyból végzett direkt fegyveres (destabilizáló) tevékenység.

A fogalom több szempontból is aggályos; nem szab meg korhatárt, nem szabályozza az indirekt részvételt, a felszerelésről nem egységesen rendelkezik, és legfőképpen nincs eszköz az egyetemes veszélynek nyilvánított jelenség megfékezésére.

A kérdés az, hogy valóban veszélyes-e a zsoldos, és mennyiben korrekt az – egyébként a gyakorlatban nem működő – definíció.

A harmadik nagy változást a hidegháború vége hozta el. A hagyományos hadseregek szembenállása megszűnt, a felhalmozott erőforrások és az óriási kapacitás fenntartása indokolatlanná vált, valamint megszűnt a korábbi rendezőelv, hogy minden háborúzó fél mögött ott állt a két nagyhatalom valamelyikének támogatása.

A felduzzasztott erőszakszervezetek leépítésével az „elbocsátott légiók” kénytelenek voltak más megélhetési forrás után nézni.

A polgári szféra ennek megfelelően alakult át; az illegális tevékenységek új szintjét hozta el a katonai-nemzetbiztonsági módszerek elterjedése, a működő bűnözői hálózatoknak komoly konkurenciát teremtve.

A legális üzleti világ – a fenyegetésekhez igazodva – egyre sűrűbben vette igénybe az üzleti hírszerző irodák, biztonsági tanácsadó cégek szolgáltatásait, amelyek saját maguknak teremtették meg élénkülő piacukat azon logika alapján, hogy akire „dolgoznak” az kénytelen elhárító mechanizmusokra beruházni.

A hálózatok és cégek felszívták a nagyszámú képzett embert, általánossá vált az őrzés-védelem, magánnyomozás, beszivárgás, és az informatika fejlődésével párhuzamosan a számítógépes rendszerek felderítésének és tönkretétele (hacking és cracking), immár transznacionális méretekben is.

A hagyományos terület- és személyvédelem, az ódivatú házasságtörések feltárása mellett megjelent – az internet elterjedésével, a társadalom nyitottságával, az adatbázisok növekedésével és differenciálódásával [32] párhuzamosan – a nyílt forrású hírszerzésen (OSINT) is alapuló modern üzleti hírszerzés [33], és az integrált magánnyomozás [34] és gazdasági információs hadviselés [35].

Az immár a NATO 2010-es Stratégiai koncepciójában is polgárjogot nyert cyberszféra (a cyberhadviselés civil viszonyok között) majdnem kizárólag a magánszférára támaszkodik, sőt önmozgásának bizonyítéka, hogy 2010-ben saját válsággal is dicsekedhetett, a „dot-kom lufival”. A piactisztító válság után létrejött, nemzetbiztonsági jelentőségű cégek (Google, Facebook) részben ennek köszönhetik felvirágzásukat [36].

A szélesebben vett magánbiztonsági iparnak részei még a nagy vírusirtó cégek (Kaspersky, McAfee, Symantec, Panda, AVG), és az új kihívásokat kezelni hivatott, guruként kezelt biztonsági tanácsadók is [37].

A katonai szféra magánváltozata a konkrét, terepen gyakorolt harcászati, békefenntartás, rendőri munka vagy ezek valamely szegmense. A zsoldosok alkalmazásának egyik oka, hogy a hagyományos hadseregek az áramvonalasítás ellenére sem tudtak helytállni az alacsony intenzitású konfliktusokban.

A hidegháború után a gyenge kormányok nem tűntek el, a konstans instabilitást mutató, vagy kevésbé elegánsan a „bukott állam” (failed state) regionális rizikóforrásként funkcionál.

A jelenség egyik bizonyítéka a „Black Hawk Down” incidens volt, az azonos című filmről ismertté vált szomáliai beavatkozás az Egyesült Államok részéről. Az ENSZ 1993 és 1995 márciusa között zajló „Somalia - UNOSOM II” művelete keretében 28 ezer fős harci és 2.800 fős kiegészítő állományt telepítettek a mogadisu-i főhadiszállásra. A halálos áldozatok száma 147 fő volt, 143 katonai, 3 fő nemzetközi civil és egy fő helyi kiegészítő megosztásban. A mandátum „minden szükséges eszköz bevetését” megengedte a humanitárius tevékenység biztonságos környezetének kialakítására. A művelet költsége 1.643.485.500 dollár volt [38].

A legnagyobb port mégis az verte fel, amikor 1993. október 3-án a Delta Force és a hadsereg Ranger alakulatai egy rajtaütés során tűzharcba keveredtek a helyi milíciákkal. Az akció eredménye 19 amerikai halott és 80 sebesült és körülbelül ezer szomáliai [39]. Közfelháborodást mégis az okozott, hogy két amerikai katona holttestét – mintegy a Blackwater-alkalmazottakkal való bánásmód előképeként – a tömeg az utcán húzta végig [40].

A csapatokat később kivonták, de stabilitást nem sikerült teremteni, sőt az ország jelenleg a terrorista szervezetek kiépítő- és bűvőhelye, illetve az egyre inkább operábilis kalózok műveleti bázisa [41]. Sőt, mivel a hadurakról az érdeklő-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

dés áthelyeződött a terrorizmus elleni háborúra, ezek tovább prosperálnak. Az ország csak nyeli a segélyeket és egyre több menekült érkezik, tovább fokozva az instabilitást [42].

A leckét a politikai vezetés gyorsan megtanulta; csak közvetetten és kevésbé elkötelezve az érdekek védelmében szabad beavatkozni, minden más opció egyértelmű vereséget jelent.

Fenti doktrínát némileg megváltoztatta az 1994-es ruandai népirtás. Az ország történetébe kódolt erőszak alapja a hutu-tuszi ellentét, mely a függetlenség 1962-es kikiáltása előtt is élő probléma volt. Ezt fokozta, hogy a többségi hutu törzs farmerei bírtak befolyással Ruandára, és eltávolítottak a tuszi királyt. Az „ellentét” néhány ezer tuszi halálos áldozattal járt, és 150.000 tuszi menekült a környező országokba, ahol lázadó csoportokba szerveződtek (Ruandai Hazafias Front – Rwandan Patriotic Front – RPF). A csoportok 1990-ben polgárháborút indítottak a rezsim ellen, amely következménye az általános nyomor mellett az etnikai feszültségek további felerősödése lett. Ennek tetőpontján az államilag szervezett népirtásban, 1996. április 6-tól júliusig mintegy 700-900.000 tuszit gyilkoltak le (ez a tuszi népesség háromnegyede volt). Ma a két nemzetiség aránya 84% hutu/15% tuszi a 11 milliós országban. A népirtás iparszerűségéről sokat elmond, hogy a bozótívágó késekkel végzett gyilkolás, nagyobb hatásfokot eredményezett, mint a holokauszt. A népirtásnak a tuszi RPF győzelme vetett véget, amely 2 millió – megtorlástól rettegő – hutu menekülttel járt a környező országokban, ezek egy része később hazatért [43].

A politikai vesztes ezúttal Franciaország lett, a népirtás későbbi vizsgálata során többször megvádolták, hogy a ruandai francia nagykövetség révén „1990 óta tudomása volt a ruandai „népirtás kezdeményeiről”, ennek ellenére tovább támogatta a hutu rezsime”. A passzív helyzetértékelés háttérében azonban egy gyarmati szemléletű „konzervatív Afrika-politika” állt, az egyetlen szempont a hutuk támogatása során „az angolszász befolyás ellensúlyozása volt, ugyanis a tuszikat az angol nyelvű Uganda támogatta [44]. A ruandai vizsgálatok gyanúsított személyeket is megneveztek; a 33 francia katona és politikus között Francois Mitterrand volt államfőt és Edouard Balladur volt miniszterelnököt. A bizottság szerint a franciák politikai, katonai, diplomáciai, kiképzési, tervezési és logisztikai segítséget nyújtottak a milíciáknak, sőt maguk is részt vettek benne [45].

Némi beszédes adalék, hogy az ENSZ és a nemzetközi közösség helyi egységei tétlenül nézték a vérengzést, amelyben egyéb atrocitások is előfordultak; Pauline Nyiramasuhuko család- és nőügyi miniszter parancsot adott, hogy a többséghez tartozó ruandai hutuk erőszakolják meg a tuszi nőket (a gyakorlatban a gyermekek sem maradtak ki) [46].

A Magyarország határai mentén zajló délszláv háborúban és utórezgéseit során is felhasználtak zsoldosokat, és ez a konfliktus sem nélkülözte az afrikai konfliktusokban megismert kaliberű honi és külföldi „katonákat”.

Egy részük nemzeti hősként végezte, mint Ante Gotovina horvát tábornok, aki pályafutását az idegenlégióban kezdte, afrikai konfliktusokban vett részt, majd Dél-Amerikában szélsőjobboldali félkatonai alakulatokat képzett ki. Franciaországban szélsőjobboldali félkatonai és titkosszolgálati szervezetekkel működik együtt, börtönbe is kerül [47]. Az argentin horvát emigráció bírta rá a hazatérésre és a csatlakozásra a Nemzeti Gárdához [48].

A háború után 2001-ben a Nemzetközi Törvényszék vádat emel ellene, mire bujkálni kezd. 2005. december 7-én, a Kanári szigeteken fogják el a spanyol hatóságok, majd december 12-én kiadják az bíróságnak, itt ártatlannak vallja magát a felhozott vádpontokban. Érdemeit kibővíti, hogy Antun Tus tábornok 2005-ben a Feral Tribune-nak nyilatkozva elmondta, a Vihart ténylegesen Zvonimir Cervenko irányította, a rossznyelvek szerint a horvát vezérkart két leszerelt amerikai tábornok és izraeli stratégiák segítették. Gotovina Tus szerint „harmadosztályú tábornok” volt csupán, ténylegesen csak egy zászlóalját irányított egy elterelő jellegű hadműveletben [49].

Milograd Lukovics „Legija”, aki szintén az idegenlégióban szerezte képzettségét, 1992-ben hazatért, és a Szerb Önkéntes Gárda (másik nevén Arkan Tigrirei – Arkanovi Tigrovi) tagja lett. A félkatonai, köztörvényes bűnözőkből és fut-

ballszurkolókból verbuvált, háborús bűnöket elkövető alakulat feloszlata után belépett a Szerbiai Állambiztonsági Szolgálat különleges rendőralakulatába a „vörössapkás” JSO-ba. Annak parancsnoki posztjáról távozva 1999-ben Koszovóban vett részt hadműveletekben [50]. Neve a világsajtóban a szerb állam maffiajellegével és a Zoran Djindjic szerb miniszterelnök elleni merénylet szervezőjeként vált ismertté [51], később negyven év börtönt kapott Zoran Gyngyics néhai miniszterelnök elleni gyilkos merénylet megszervezése, Ivan Stambolics néhai szerb elnök elrablása és meggyilkolása, illetve Vuk Draskovics egykori ellenzéki vezető ellen elkövetett merénylet miatt [52].

A konfliktusban részt vett a nagygárdák közé tartozó, 1988-ban alapított Military Professional Resources Inc. (MPRI), ahol „egy négyzetlábba több tábornok esik, mint a Pentagonban” [53].

A cég kiképzési segítséget adott a horvát 1995-ös Vihar (Oluja) hadműveletéhez, melynek során augusztus első napjaiban az ott élő szerb kisebbség (közel 200.000 fő) hagyta el otthonát és szenvedett el atrocitásokat. Szerb adatok szerint a menekültek mellett kétezer szerb civil személy életét vesztette, és további több mint kétezren eltűntek. Gotovinat később 150 szerb lemészárlásával, civilek elleni erőszakoskodással és ezek deportálásával vádolják, az etnikai tisztogatás nem megalapozott, valamint szerbek otthonait rombolta le, megakadályozandó későbbi visszatérésüket [54]. A területek felett 1990-től megszűnt Zágráb szuverenitása, s amelyeket 1991-től formálisan is a horvátországi szeparatista szerbek bábállama, a „Krajinai Szerb Köztársaság” hatóságai irányítottak. Így részben helyreállt a független Horvátország területi egysége.

A Nemzetközi Törvényszék a IT-06-90-T sz. ügyben Ante Gotovina tábornokot 24 évi, Mladen Markacot a spliti katonai körzet katonai rendőrségének a vezetőjét 18 évi börtönbüntetésre ítélte, míg Ivan Cermakot felmentette [55]. A hadművelet miatt nem vontak felelősségre MPRI alkalmazottat.

A térségben a koszovói műveletekben is felmerült az MPRI neve a Cypress International fegyverbeszerző céggel együtt [56], és szerepet kapott a „legnagyobb zsoldosvállalat”-ként aposztrofált DynCorp is [57]. A világszerte foglalkoztatott cég alkalmazottait itt prostitúció szervezésével és leánykereskedelemmel is vádolták. Felelősségre vonás nem történt, a dolgozókat hazaszállították [58].

Az 1990-es években a hidegháború után hatalmi vákuumok keletkeztek, amelyek következtében az alacsony intenzitású konfliktusok száma megnőtt, ezek jó része etnikai-vallási indíttatású volt, a beavatkozás végső és népszerűtlen eszköze volt a katonai intervenció. A siker esélyét csökkentette, hogy a reguláris hadseregek ellen felkészített reguláris hadseregek kevésbé hatékonyak, és a helyiekkel való kapcsolattartás és együttműködés nem hatékony.

A konfliktusok számának növekedése az ENSZ-től is nagyobb mértékű békefenntartási tevékenységét kívánt meg, az 1994-es 76.000 fős missziós csúcslétszám, mégis ez 1998-ra 15.000 főre olvad, és a afrikai francia erők száma is 5.000 főről 2.000-re fogyatkozik.

A hatékonyság csökkenése és a kínos ügyek odáig vezettek, hogy Kofi Annan akkori ENSZ-főtitkár az 1997-es sierra leone-i válsággal kapcsolatban felvetette a „tisztességes” zsoldos szervezetek alkalmazását. A javaslat nagy felháborulást váltott ki, és feltette a kérdést is; van nem tisztességes is [59]?

A tátongó piaci rést látva dél-afrikai, angol, francia és izraeli csoportok nem is haboztak, létrehozták a modern zsoldosok foglalkoztatására szerveződött cégek három ideáltípusát; a PMC-t (katonai magánvállalat – private military company/corporation), a PSC-t (biztonsági magáncég – private security company/corporation), továbbá ezek mindenre jó hibridjét, a PMSC-t (private military and security company/corporation).

A fogalom mindegyik eleme fontos. A magán (private) ugyanis egyszerűen nem államit jelent, azaz definíció szerint lehetne NGO (nem kormányzati szervezet – non-governmental organization), esetleg for-profit vagy non-profit szervezet is, pl. egy polgárőr-egyesület.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

A katonai (military) jelleg az államhoz hasonló célhoz és feladathoz kötött fegyveres erő felhasználási képességre utal.

A biztonsági (security) szolgáltatás azonban lehet a magánnyomozástól az objektumőrzésig bármi, ez esetben a szolgáltatás a katonailag érzékeny válságövezetben zajlik, ahol nem kell feltétlenül katonai tevékenységet végezni, noha alacsony intenzitású konfliktusoknál ezek a szerepkörök összecsúszhatnak.

A vállalat (company/corporation) pedig a vállalkozás bejegyzett jogi személyiségét adja meg, az ahhoz tapadó jogokkal és kötelezettségekkel, valamint egyértelmű profitorientációval.

A társaságok profilja átfogta a biztonsági szféra teljes szolgáltatási spektrumát, olyan hívószavakkal, mint „risk management”, „security services”, „disaster management” és „military training”.

A közkeletű elnevezéssel bérelt fegyverekként (guns for hire) emlegetett szakértők felvetették a sajátos dilemmát; a probléma, vagy a megoldás részei-e, létezik-e kiszervezett beavatkozás, lehet-e valaki elkötelezett békefenntartó, csupán pénzért.

A PMSC célja az ügyfél katonai, háborús (és elrettentő) képességeit növelni, hogy a konfliktusban jobb teljesítményt nyújtson, majd a kivívott állapotot stabilizálni, azonban csak a megbízás ideje alatt.

Elvi hozzáállásukban a cégek megőrizték elődeikét, az anyagiakon kívül más megfontolások nem foglalkoztatják őket. Az üzleti lehetőség adott, amennyiben a hazaárulás tényállását nem meríti ki (pl. terrorista csoportok kiképzése), a feladatot általában elvállalják.

A szokásos civil biztonsági cégektől elsősorban az különbözteti meg őket (noha természetesen érdekeltek olyan hagyományos területeken, mint pénzszállítás, személy- és objektumvédelem), hogy megbízásaikat nemcsak a védelmi minisztériumtól, a hadseregtől, és a külügyminisztériumtól kapják, hanem felkelők, lázadók csoportjaitól is. Műveleti területeik a konfliktuszónák, így a megbízás jellege és célja egyenesen vezet karakterjegyeikhez.

A határokon átívelő, expedíciós jelleg alapvetően meghatározza a cégek felépítését, saját globális ellátási hálózatuk mellett főként logisztikai, szállítási, ellátási feladatokat vállalnak. A cégek eredetükből adódóan alapvetően nyugati stílusú hadikultúrát képviselnek, széles spektrumban gondolkodnak, gerilla-hadviseléstől nagyobb műveletekig és némi segítséggel megfelelnek a negyedik generációs hadviselésnek.

A társaságok személyi állományát a bevetés közege szabja meg; alapítóik általában profi katonák, vezetőik a nagyhatalmú vállalatok korábbi emberei, így az utánpótlás és a megbízások kérdése is biztosított. A végrehajtó réteg harcükszültsége és harcértéke általában példás, azonnal illeszthető az állami hadsereg műveleteibe, van taktikai-, eszközismeretük, és általában nyelvproblémák sem állnak fent.

A fejlett hadviselés olyan minőségű humán erőforrásigényt támaszt, amely a leszerelő katonákat klasszikus munkaerő-piaci elvek szerint rendezzi. A jobb nevű, jobban fizető cégek válogatnak először az adott nagyságú kínálatból, míg a kevesebb szigorra, több pénzre vágyó bukott, elbocsátott fegyveresek a gyengébb vállalatoknak jut. A tendenciáknak megfelelő minőségromlás azonban itt emberek életébe is kerülhet, a „hot spot”-ok (forró hely) azonban vonzzák a „szerencselovagokat”.

A fogalmi pontosság miatt szükséges elkülöníteni a személyi állomány típusait.

Az alkalmazásalapú rendszerben a sorozott állomány jellegéből fakadóan tisztán állami és a szerződéses állomány kapcsán merülnek fel kérdések. Az állammal kötött szerződés, melynek keretében adott időre, részletezett jogok és kötelezettségek alapján szolgálati jogviszony keletkezik, visszaélés esetén katonai bíraskodás jogosult eljárni (pl. a Uniform Code of Military Justice alapján [60]) és a fizetett katona nem a közkeletű vélekedés szerint nem minősül zsoldosnak.

A magáncég által alkalmazott személy ellenben zsoldosnak minősül, rá az állampolgársága szerint ország-, a megszálló ország által hozott ideiglenes-, illetve az illetékes ország helyi törvényei vonatkoznak.

A feladatalapú felosztásban az állami személyzettel a magáncég alkalmazottja együttműködik, szerződéses viszonyban van megbízójával vagy alvállalkozóként valamely megbízottal áll kapcsolatban. A feladat ellátásának jogi környezete változó.

Az állam itt klasszikusan az adott időtávon fellépő piaci szűkösséggel néz szembe; ha az adott konfliktusban a bevethető emberek már szerepet kaptak, vagy máshol vannak lekötve, új erőforrás csak drágábban, hosszabb idő alatt, vagy rosszabb minőségben bevonható. Valamint nem is biztos, hogy adott feladat ellátásra hosszabb távon lesz szükség. A meglévő humánerőforrás költségek árán ki- és átképezhető (ez alkalmassági kérdéseket vet fel, pl. tartalékosok, Nemzeti Gárda bevetése, a többszöri visszavezénylést lehetővé tevő stop-loss program). A gazdasági racionalitás szerint a sok ezer dollár árán kiképzett katonák érdemi feladatokat lássanak el, ne egy kapuban álljanak őrséget, tovább rontva a harcképességet. A megoldás ilyen esetben PMSC-k irányába tolja ez a döntést, adott esetben a probléma megoldottnak tekinthető.

A toborzás azonban csapdákat rejt magában. Mivel a hadsereg és a PMSC is közel azonos feladatokat lát el, azonos típusú emberanyagra van szüksége. A hadsereg lehetőségei behatároltak, a szabályozók, a bérfeszültség kiküszöbölése és számos más tényező miatt, míg a PMSC rugalmasan, csak a profitját szem előtt tartva gazdálkodik. Ez vezet a „muscle-drain”²-hez, amikor a megbízó a megbízottal verseng a munkaerőpiacon, azonos állami forrásból. A PMC alkalmazottak éves fizetése 100-200.000 dollár [61] (ez felmehet a napi ezerdolláros megbízási díjig), míg ennyit a hadsereg képtelen fizetni, így azonos feladatot többszörös áron fizet ki az hadviselő megbízó.

Feladataik egy része ráadásul az ellenséges terep ellenére nem kifejezetten katonai és biztonsági. A személy-, objektum-, és területőrzésben, személy-, pénz- és értékszállításban érdekelt PSC, a magasabb erőket kiváltó PMSC rend- és békefenntartó korlátozott műveleteket hajthat végre, kiképezheti a helyi erőket, tanácsokat ad és biztosíthatja a nagyobb érdekeltségeket [12]. Őket egészíthetik ki az egyéb támogató cégek a beszerzés, szállítás, logisztika, karbantartás területén. A cégek azonban megszólják azokat a komplex válságkezelésben alkalmazható szakembereket is. A speciális ismeretek tulajdonosai – akik nem mennének el hivatásosnak, de szeretik a kihívásokkal teli jól fizető munkát – jól alkalmazhatóak az olajiparban, a bányászatban, víz-, út- és egyéb beruházások kapcsán. Külön előnyük, hogy tevékenységük nem csak tüneti kezelés, hanem tartós életminőség javulást nyújthatnak.

Felszerelés tekintetében a piaci logikát követik; olcsó és jó fegyvereket használnak, némi felárért alkalmazkodva a megbízó igényeihez.

Példaként említve a dél-afrikai Executive Outcomes-t Eeben Barlow alapította [62], az angol Sandline International-t Simon Mann hozta létre [63], mindketten jó kapcsolatokkal bíró korábbi elitkatonák. A már ismerős államok (Algéria, Angola, Indonézia, Madagaszkár, Sierra Leone) és transznacionális vállalatok (Gulf Chevron, a de Beers, a Ranger Oil vagy a Texaco) egyaránt igénybe vették szolgálataikat, megalapozva az iparág jó hírét.

Ugyanilyen vállalkozás a Defence Systems Limited, amely vállalatok és nagykövetségek biztonsági igényeit szolgálta ki.

Az Executive Outcomes a kilencvenes években a szabvány kézfegyverek mellett rendelkezett éjjellátó készülékekkel, rádiózavaró és felderítő berendezésekkel, valamint szovjet gyártmányú csapásmérő légierővel; a Mi-17 és Mi-24 harci helikopterekkel.

² angol szóvicc a brain-drain (agyelvszívás) mintájára, jelentése kb. izom-elszívás

Az Mi-17 (NATO kódneve Hip) közepes méretű harci és szállító helikopter 2 pilóta személyzettel és altípustól függően 24/30 katona vagy 3.000 kg külső felfüggesztett hasznos teherszállítási kapacitással. A gép hatótávolsága 1.010 km, maximális sebessége 250 km/h. Fegyverzete az orrgéppuska mellett a hat felfüggesztőpontra szerelhető levegő-föld rakéta.

Az Mi-24 (NATO kódneve Hind) kipróbált harci támadó helikopter 1 fő pilóta és 1 fő operátor személyzettel. A gép minimális harci hatósugara 160 km, ez üzemanyag-póttartályokkal növelhető, maximális sebesség 320 km/h. A gép fegyverzete a beépített négycsövű Gatling típusú géppuska mellett 2.860 kg-os maximális fegyverterheléssel bír; ezt négy felfüggesztő pontra és az ikerindítósínekre lehet erősíteni, az alacsony intenzitású konfliktusokban jellemzően kisebb méretű rakéták használatosak. [64].

A felszerelést kitűnő hírszerzés egészíti ki, amelyet sokszor helyi „alvállalkozók” végeznek.

Összességében megállapítható, hogy a szerves fejlődés eredményeként kialakuló modern magánkatonai- és biztonsági ipar bizonyította, hogy alkalmas a polgári szférában való működésre, azonban transznacionális méretekben a műveleti területek és befolyási övezetek megtartását csak a nemzetközi emberességi normák teljes vagy részleges figyelmen kívül hagyásával éri el.

A társaságok megbízása mellett szól, hogy árnyékhadviselésre személyi, technikai, logisztikai adottságaik alapján alkalmasak, a veszteségek nem képeznek politikai holt súlyt a döntéshozók vonatkozásában, azonban ennek – szó szerint – magas ára van.

HADTUZOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

FORRÁSOK, HIVATKOZÁSOK

[1] SHAKEASPEARE. William: Julius Caesar http://shakespeare.mit.edu/julius_caesar/julius_caesar.3.1.html

„Hangon kiáltja: Pusztítás! megoldván

A harc ebeit, hogy égre búzhödik fel

Ezen cudar tett, emberek dögével,

Kik nyögve kérnek sírt a föld felett!”

Ford.: Vörösmarty Mihály <http://mek.oszk.hu/00400/00488/index.phtml>

A harc ebei, vagy háború kutyái Shakespeare nyomán a zsoldosok bevett megnevezése a szakirodalomban, többek között Frederick Forsyth azonos című regénye is átvette. [http://en.wikipedia.org/wiki/The_Dogs_of_War_\(disambiguation\)](http://en.wikipedia.org/wiki/The_Dogs_of_War_(disambiguation))

letöltések ideje: 2010. 11. 23.

[2] TAKÁCS Péter (szerk.): Államelmélet, Prudentia Iuris, Miskolc, 1997., ISBN: 963-85610-6-5

[3] HÁBER-KISS: Professzionális, hivatásos vagy önkéntes...? In: Hadtudomány, 2002./3. pp. 43-51

[4] KEEGAN, John: A parancsnoklás álarca, Európa, Budapest, 2011. pp. 261-262

[5] SZABÓ József (szerk.): Hadtudományi ELxikon, MHTT, Budapest, 1995. pp. 1468

[6] GARNER, Bryan A. (szerk.): Black's Law Dictionary, 9th Ed. Thomson Reuters, Dallas, Texas USA, 2009, ISBN: 978-0-314-19949-2 pp. 1104

[7] DAMÓ LÁSZLÓ (szerk.): Katonai lexikon, Zrínyi Kiadó, Budapest, 1985. pp. 620

[8] MACHIAVELLI, Niccolò: A fejedelem <http://mek.oszk.hu/00800/00867/00867.htm#bm13> letöltés ideje: 2010. 11. 23.

[9] KEEGAN, John: A parancsnoklás álarca, Európa, Budapest, 2011. pp. 372-375

[10] 106/2007. (XII. 6.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról

A 25.660 főhöz járul a Honvédelmi Minisztérium, a honvédelemért felelős miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozó, valamint a Magyar Honvédség hadrendje szerinti szervezetek, továbbá a katonai ügyészségek létszáma. (Magyar Honvédség működését biztosító mintegy 8000 önkéntes tartalékos státusz, valamint a honvédelemért felelős miniszter közvetlen vagy fenntartói irányítása, illetve felügyelete alá rendelt szervezetek létszáma, továbbá a Magyar Honvédség rendelkezési állománya.

http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A07H0106.OGY letöltés ideje: 2011. 04. 22.

[11] TÓTH István György (szerk.): Milleniumi magyar történet, Budapest, Osiris, 2001. pp. 139, 195

[12] KEEGAN, John: A parancsnoklás álarca, Európa, Budapest, 2011. pp. 261-262

[13] KEEGAN, John: A második világháború, Európa, Budapest, 2008. pp. 19-52

[14] KEEGAN, John: Az első világháború, Európa, Budapest, 2010. pp. 55-90

[15] Mike Hoare (Congo Mercenary) http://www.historyofwar.org/articles/people_hoare.html letöltés ideje: 2011. 04. 22.

[16] Siegfried Müller, un mercenaire au Congo, 2011. november 02.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

<http://philippepoisson-hotmail.com.over-blog.com/article-siegfried-muller-un-mercenaire-au-congo-87440366.html>

letöltés ideje: 2011. 12. 22.

[17] PAPP Gábor: Zsoldosok, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1984. ISBN: 963 326 156 2

[18] LOVAS István: Népiirtások a XX. században, Kairosz Kiadó, Budapest, 2001. ISBN: 963 9302 72 4

[19] UN Security Council Resolutions: 1261/1999, 1460/2003, 1493/2003 ch. 13, 1698/2006 ch. 12. <http://www.un.org/Docs/sc/>

letöltés ideje: 2011. 04. 22.

[20] What is a child soldier? Plan USA, d.n. <http://www.planusa.org/contentmgr/showdetails.php/id/2147> letöltés ideje: 2011. 04. 22.

[21] 300 000, BBC Worldwide, d.n.

<http://www.bbc.co.uk/worldservice/people/features/childrensrights/childrenofconflict/soldier.shtml> letöltés ideje: 2011. 04. 10.

[22] In-depth: Child soldiers, IRIN News, d.n.

<http://www.irinnews.org/InDepthMain.aspx?InDepthId=24&ReportId=66280> letöltés ideje: 2011. 04. 22.

[23] Facts and Figures on Child Soldiers, Child Soldiers, d.n.

<http://www.childsoldiersglobalreport.org/content/facts-and-figures-child-soldiers> letöltés ideje: 2011. 04. 22.

[24] Indian Empires, American Indians, d.n. <http://www.american-indians.net/empires.htm> letöltés ideje: 2011. 04. 20.

[25] WINDROW, Martin: French Foreign Legion, Oxford, Osprey, 1976.

[26] RYAN-MANN-STILWELL: A világ különleges katonai alakulatai, Ventus Libro Kiadó, Budapest, 2003. ISBN: 963 86333 8 7

[27] World Briefing | Europe: Britain: Gurkhas Gain Citizenship, The New York Times, 2004. 10. 01.

<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9F07EFDE1338F932A35753C1A9629C8B63&ref=gurkhas> letöltés ideje: 2011. 04. 20.

[28] Who are the Gurkhas?, BBC News, 2010. 07. 27. <http://www.bbc.co.uk/news/uk-10782099> letöltés ideje: 2011. 04. 20.

[29] Mahal IDF Volunteers Guide & Assistant <http://www.mahal-idf-volunteers.org/> letöltés ideje: 2011. 04. 20.

[30] Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977., International Committee of Red Cross

<http://www.icrc.org/ihl.nsf/full/470?opendocument> letöltés ideje: 2011. 04. 10.

[31] OAU CONVENTION FOR THE ELIMINATION OF MERCENARISM IN AFRICA, Organization of African Unity, CM/817 (XXIX) Annex II Rev.1

http://www.africa-union.org/official_documents/Treaties_%20Conventions_%20Protocols/Convention_on_Mercenaries.pdf

letöltés ideje: 2011. 04. 10.

[32] ADRIAANS-ZANTIGE: Adatbányászat, Panem, Budapest, 2002.

[33] SASVÁRI Rudolf: Üzleti hírszerzés, Agave, Budapest, 2006.

[34] SZABÓ László (szerk.): Magánnyomozók kézikönyve, SzVMSzK, Budapest, 2008.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

- [35] Körkép 2007., NHIT Információs Társadalom Technológiai Távlatok (IT3), 2007. http://www.nhit-it3.hu/it3-cd/Korkep2007_NJSZT.pdf letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [36] 10 éve pukkant ki a dotkomlufi, Bitport, 2010. 03. 10. <http://www.bitport.hu/trendek/10-eve-pukkant-ki-a-dotkomlufi> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [37] SCHNEIER, Bruce: Schneier a biztonságról, HVG, 2010.
- [38] UNITED NATIONS OPERATION IN SOMALIA II, 1996. 08. 31. <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosom2p.htm> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [39] Somalia Civil War, GlobalSecurity, d.n. <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/somalia.htm> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [40] Somalia on the Edge, Time.com, 2007. 11. 29. <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1689207,00.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [41] As Patrols Increase, Somali Pirates Widen Their Reach, Time, 2010. 04. 27. <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1984473,00.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [42] Somalia: The World's forgotten catastrophe, Independent, 2008. 02. 09. <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/somalia-the-worlds-forgotten-catastrophe-778225.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [43] CIA World Factbook - Rwanda Factbook, 2011. 04. 06. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rw.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [44] Párizs számíthatott a ruandai népirtásra, Origo, 2007. 07. 02. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20070702-le-monde-a-francia-kormany-tudta-hogy-nepirtasra-keszulnek-ruandaban.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [45] Ruanda Párizst is vádolja a népirtással kapcsolatban, Origo, 2008. 08. 05. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20080805-ruanda-parizst-vadolja-a-nepirtasert.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [46] A nő megerőszakolását parancsolta a miniszternő, Origo, 2004. 02. 04. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20040204anok.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [47] A hős, aki megállította Horvátország EU-csatlakozását, Hírszerző, 2008. 03. 13. http://hirszerzo.hu/kulfold/59665_a_hos_aki_megallította_horvatorszag_eucsatl letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [48] 24 évet kapott Gotovina tábornok, NOL, 2011. 04. 15. http://nol.hu/archivum/24_evet_kapott_gotovina_tabornok letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [49] Szélsőjobboldali banditából lett nemzeti hős, Index, 2005. 12. 15. <http://index.hu/kulfold/ante2125/> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [50] Miért adta fel magát Legjia?, Magyar Szó Online, 2004. 05. 04. <http://archiv.magyarso.com/arhiva/2004/maj/04/> letöltés ideje: 2011. 04. 20.

HADTU DOMÁNYI SZEMLE

PECZÖLI Ákos

Budapest, 2012.
5. évfolyam 3-4. szám

- [51] Kostunica tanácsadóját vizsgálják a Djindjic-ügyben, Origo, 2003. 04. 07.
<http://www.origo.hu/nagyvilag/20030407kostunica.html> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [52] Szökni készült a Gyíngyics-merénylet főszervezője, HVG, 2009. 02. 17. http://hvg.hu/vilag/20090217_gyinyics_merenylet
letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [53] Company profile: Military Professional Resources Inc., Public Integrity Institute, d.n.
<http://projects.publicintegrity.org/wow/bio.aspx?act=pro&ddlC=39> letöltés ideje: 2011. 04. 24.
- [54] JAKUS János: A HORVÁT HADSEREG HADMŰVELETEI 1995-BEN. A VIHAR (OLUJA) FEDŐNEVŰ HADMŰVELET ELŐZMÉNYEI, ELŐKÉSZÍTÉSE ÉS VÉGREHAJTÁSA, NEMZETVÉDELMI EGYETEMI KÖZLEMÉNYEK, 2005/2.
http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/nek/2005_2/05_jakus.pdf letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [55] JUDGEMENT VOLUME II OF II, International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, 2011. 04. 15.
http://www.icty.org/x/cases/gotovina/tjug/en/110415_judgement_vol2.pdf letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [56] Mercenaries IN KOSOVO: The U.S. connection to the KLA - includes related article comparing United States foreign policy in Central America and Kosovo, The Progressive, 1999. 08. nn. http://findarticles.com/p/articles/mi_m1295/is_8_6/ai_55309049/
letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [57] BODA József: A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XX. században ZMNE Doktori értekezés, 2006. http://portal.zmne.hu/download/konyvtar/digitgy/phd/2007/boda_jozsef.pdf letöltés ideje: 2012. 05. 28.
- [58] US mercenaries in Kosovo, Peacereporter.net, 2004. 04. 21.
<http://en.peacereporter.net/articolo/2143/US+mercenaries+in+Kosovo> letöltés ideje: 2011. 04. 20.
- [59] SHEARER, David: Outsourcing War In: Foreign Policy, 1998 Fall, nr. 112.
- [60] Uniform Code of Military Justice (UCMJ) <http://usmilitary.about.com/od/justicelawlegislation/l/blucmj.htm> letöltés ideje: 2010. 11. 28.
- [61] THE STRUGGLE FOR IRAQ: SECURITY; Private Guards Take Big Risks, For Right Price, New York Time, 2004. 04. 02.
http://www.nytimes.com/2004/04/02/us/the-struggle-for-iraq-security-private-guards-take-big-risks-for-right-price.html?ref=blackwater_usa, letöltés ideje: 2010. 11. 28.
- [62] A háború privatizálása – A PMC-k, avagy háború gebinbe
http://lemil.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=84:a-haboru-privatizalasa&catid=25:hirsarok&Itemid=54,
http://lemil.blog.hu/2008/11/06/haboru_gebinbe letöltés ideje: 2010. 11. 28.
- [63] Sandline mercenaries: from Sierra Leone to Iraq, MAC: Mines and Communities, 2004. 06. 09.
<http://www.minesandcommunities.org/article.php?a=685> letöltés ideje: 2010. 11. 28.
- [64] ENDRES-GETHING (szerk.): Jane's Repülőgép Határozó, Panemax-Grafo, Budapest, 2003., ISBN: 963 9491 152